

Voor dit examen zijn maximaal 69 punten te behalen; het examen bestaat uit 30 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

CAO-overleg: loon of werk?

Bij de CAO-onderhandelingen voor een komend jaar in de industrie wordt uitgegaan van de volgende prognose:

- inflatie 2,3%
- stijging arbeidsproductiviteit in de industrie 1,8%
- stijging van de verkoopprijs in de industrie 1,5%
- aandeel van de loonkosten in de verkoopprijs in de industrie 75,0%

De vakbondsleiders hebben het niet gemakkelijk. Zij staan voor het dilemma: meer loon of meer werk? Voor de achterban is een reële loonstijging belangrijk maar een sterke loonstijging kan ten koste gaan van de bedrijfswinsten en de werkgelegenheid.

Uiteindelijk wordt besloten tot een looneis van 3,5%.

Bij een loonstijging wordt onderscheid gemaakt tussen prijscompensatie, initiële loonstijging en incidentele loonstijging.

- 2p **1** ☐ Is er bij een stijging van het CAO-loon met 3,5% in de gegeven situatie sprake van een initiële loonstijging? Licht het antwoord toe.

De werkgevers vinden een stijging van het CAO-loon met 3,5% te fors. Zij stellen dat door een dergelijke loonstijging de winstmarge in de industrie zal dalen.

- 2p **2** ☐ Toon met een berekening aan dat de loonkosten per product bij de gegeven loonstijging met 1,67% toenemen.

- 2p **3** ☐ Hebben de werkgevers gelijk met de stelling dat door de gegeven loonstijging de winstmarge in de industrie zal dalen? Licht het antwoord toe met behulp van een berekening.

Opgave 2

Nederland vakantieland?

Een marketingbureau heeft onderzoek gedaan naar de aantrekkelijkheid van Nederland als vakantieland. Uit dat onderzoek blijkt dat Nederlanders steeds vaker een buitenlandse vakantie gaan boeken en dat de vraag naar vakanties in eigen land gaat afnemen.

De onderzoekers noemen daarvoor de volgende oorzaken:

- de invoering van de euro;
- de stijging van de inkomens;
- de toenemende scholingsgraad van de bevolking;
- het toenemend gebruik van internet.

De onderzoekers concluderen dat binnenlandse vakantiereizen voor veel mensen een inferieur goed gaan worden.

- 2p **4** ☐ Hoe blijkt dat uit het onderzoek?

Reisbureau Delta heeft uitsluitend binnenlandse vakantiereizen in het assortiment en ondervindt in toenemende mate concurrentie van reisbureaus die buitenlandse vakantiereizen in Europa aanbieden.

- 2p **5** ☐ Leg uit dat de invoering van de euro een ongunstig effect kan hebben op de concurrentiepositie van Delta.

Op korte termijn wordt de concurrentiepositie van Delta vooral bepaald door de prijzen.

Delta beschikt over de volgende gegevens:

- prijselasticiteit van de vraag naar binnenlandse vakantiereizen -0,6
- prijselasticiteit van de vraag naar buitenlandse vakantiereizen -1,4
- kruiselingse prijselasticiteit van de vraag naar binnenlandse vakantiereizen ten opzichte van de prijs van buitenlandse vakantiereizen +0,8

- 2p **6** ☐ Geef een economische verklaring voor het gegeven dat de vraag naar buitenlandse vakantiereizen prijselastischer is dan de vraag naar binnenlandse vakantiereizen.

De directie van Delta verwacht dat buitenlandse vakantie-reizen 5% goedkoper worden. De commercieel-directeur van Delta stelt voor de prijzen van Delta-reizen zodanig aan te passen dat de afzet gelijk blijft. Dat gaat ten koste van de omzet. De financieel-directeur is daarom tegen dat voorstel. Hij stelt dat de omzetsdaling kan worden beperkt door niet op de prijsdaling van de buitenlandse reizen te reageren.

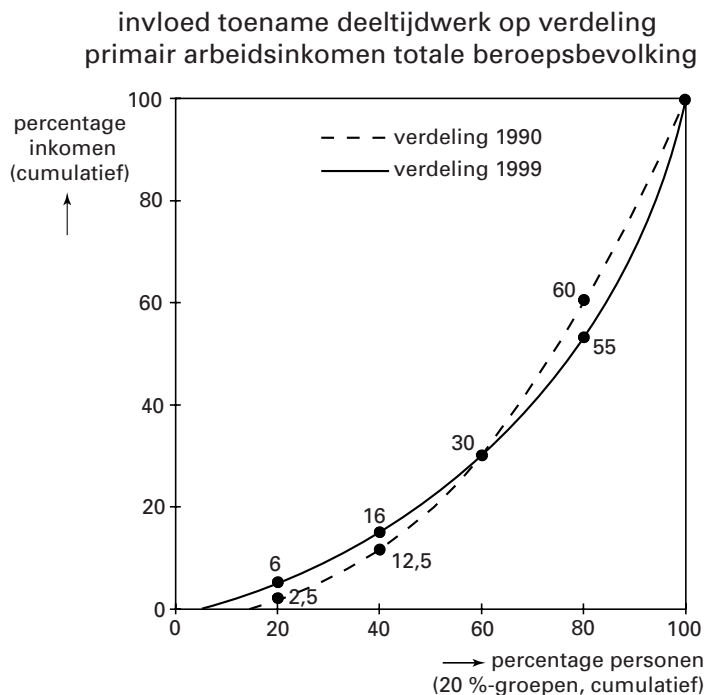
- 3p **7** ☐ Bereken met hoeveel procent de prijs van Delta-reizen moet dalen om de afzet gelijk te houden.
- 3p **8** ☐ Is de stelling van de financieel-directeur juist? Verklaar het antwoord met behulp van de beschikbare cijfers.

Opgave 3

Deeltijdwerk beïnvloedt inkomensverdeling

In de periode 1990–1999 was er sprake van een sterke toename van deeltijdwerk. Mede hierdoor is de arbeidsparticipatie gestegen. Het deeltijdwerk is echter niet gelijk over alle inkomensgroepen verdeeld. Daardoor zijn er verschuivingen opgetreden in de *primaire verdeling* van de arbeidsinkomens. Dat effect is in figuur 1 met behulp van Lorenzcurven in beeld gebracht. De getallen bij de zwarte bolletjes (•) hebben betrekking op de verticale as.

figuur 1



- 2p **9** ☐ Hoe blijkt uit de getekende Lorenzcurven dat deze betrekking hebben op de totale beroepsbevolking en niet op de werkzame beroepsbevolking? Licht het antwoord toe.

Sommigen stellen dat de toename van het deeltijdwerk een nivellerende invloed op de primaire inkomensverdeling heeft. Anderen stellen juist dat de toename van het deeltijdwerk een denivellerende invloed op de primaire inkomensverdeling heeft.

- 2p **10** ☐ Beschrijf hoe uit figuur 1 blijkt dat er zowel sprake is van nivellering als van denivellering.

Over 1990 en 1999 zijn in tabel 1 enkele verdere gegevens verstrekt.

tabel 1		totaal arbeidsinkomen (€)	beroepsbevolking (personen)
1990	200 miljard	5.750.000	
1999	275 miljard	7.250.000	

- 3p **11** ☐ Bereken met welk bedrag het gemiddeld inkomen van de personen in de vierde 20%-groep tussen 1990 en 1999 is gedaald.

Opgave 4

Franse patrons leggen werk neer

De werkloosheid in de Franse industrie is hoog. De Franse regering heeft daarom het plan opgevat om in de industrie de 35-urige werkweek in te voeren. Nu werken er in de industrie 8,5 miljoen personen in een voltijdbaan van 39 uur per week. De regering gaat ervan uit dat bij invoering van een 35-urige werkweek:

- het volume van de totale industriële productie niet zal veranderen;
- er sprake zal zijn van een herbezettingpercentage van 40;
- de werknemers 2% van het bruto weekloon inleveren.

De werknemersorganisaties zijn enthousiast. De werkgevers hebben massaal geprotesteerd. Zij vinden dat de regering ten onrechte uitgaat van een ongewijzigd productievolume omdat de 35-urige werkweek tot een stijging van de loonkosten per eenheid product zal leiden.

- 3p **12** ☐ Bereken hoeveel nieuwe voltijdbanen invoering van de 35-urige werkweek volgens de regering zal opleveren.
- 3p **13** ☐ Toon met behulp van een berekening aan of volgens het regeringsplan de loonkosten per eenheid product in de Franse industrie stijgen.
- 2p **14** ☐ Verklaar de stelling van de werkgevers dat door een stijging van de loonkosten per eenheid product het volume van de totale productie zal veranderen.

Als extra argument stelt de Franse regering dat invoering van de 35-urige werkweek in de industrie, tot een daling van de conjunctuurwerkloosheid in de totale Franse economie kan leiden.

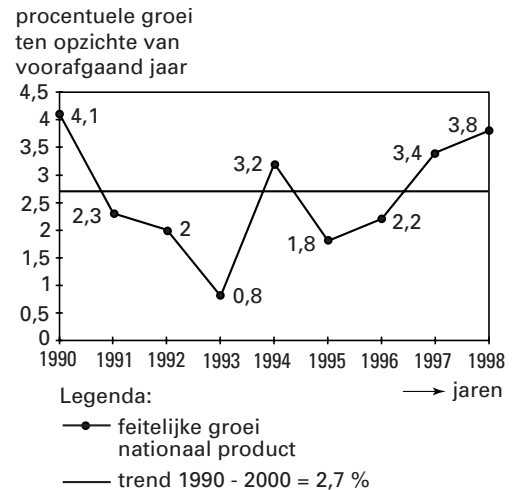
- 2p **15** ☐ Geef voor die stelling een verklaring.

Opgave 5

Het gaat Madolia voor de wind

Een aanhoudende economische groei en een ongekend groot vertrouwen bij consumenten geven aan dat het Madolia, een met Nederland vergelijkbaar denkbeeldig land, voor de wind gaat. Bij het opstellen van de rijksbegroting wordt bij het vaststellen van de uitgaven uitgegaan van een verwachte gemiddelde economische groei over een langere periode (= trend). Figuur 2 laat zien dat het feitelijke groeicijfer sinds 1997 aanzienlijk hoger is. Sommige politieke partijen willen daarom de overheidsuitgaven verhogen. Andere partijen willen een versnelde afname van de staatsschuld realiseren.

figuur 2



- De overheidsfinanciën hebben invloed op de ontwikkeling van de conjunctuur terwijl omgekeerd de conjuncturele ontwikkeling de overheidsfinanciën beïnvloedt.
- 3p **16** ☐ Heeft het begrotingsbeleid in Madolia in de periode 1991–1993 een procyclische of een anticyclische invloed gehad? Verklaar het antwoord.
- Elk procentpunt dat de feitelijke economische groei in een jaar boven de trend ligt, levert de Madoliaanse overheid in dat jaar € 900 miljoen extra inkomsten op. Elk procentpunt dat de feitelijke economische groei onder de trend ligt, levert de Madoliaanse overheid in dat jaar € 600 miljoen minder inkomsten op.
- 3p **17** ☐ Bereken of de Madoliaanse overheid in de periode 1995 tot en met 1998 in totaal per saldo een tegenvaller of een meevaller heeft gehad (in miljoenen euro's).
- De partijen die de overheidsuitgaven willen verhogen, wijzen erop dat die hogere uitgaven voor een deel weer worden terugverdiend.
- 2p **18** ☐ Geef voor deze stelling een verklaring. Betrek in het antwoord zowel de ontvangstenkant als de uitgavenkant van de begroting.
- De partijen die de staatsschuld versneld willen aflossen, wijzen erop dat hierdoor de belastingtarieven kunnen worden verlaagd.
- 2p **19** ☐ Geef voor deze stelling een verklaring.

Opgave 6

Economisch herstel Japan blijft uit

In het vorige decennium had Japan met een recessie te maken. In 1998 werd een begin gemaakt met een omvangrijk stimuleringsprogramma. Aan de negatieve groei werd daardoor weliswaar een halt toegeroepen, maar van een echt herstel was geen sprake. In tabel 2 is de macro-economische ontwikkeling van Japan in beeld gebracht.

tabel 2	1995	1996	1997	1998	1999	2000
volume nationaal product ¹	1,5	5,1	1,4	-2,8	0,5	0
exportvolume ¹	5,4	6,3	11,6	-2,3	0	4,0
volume consumptie ¹	2,1	2,9	1,0	-1,1	0	-0,3
overheidstekort ²	3,6	4,3	3,4	6,1	7,8	8,0
saldo lopende rekening ²	2,2	1,4	2,0	2,9	2,8	2,8
koers yen ten opzichte van dollar ³	100	86,8	78,3	71,7	81,1	86,2
rente(%)	3,4	3,1	2,4	1,5	1,8	2,0

¹ mutatie in procenten ten opzichte van voorafgaande jaar
² in procenten van het nationaal product
³ index: 1995 = 100

- 2p **20** ☐ Uit welk gegeven in tabel 2 kan worden afgeleid dat de Japanse overheid in 1998 met een omvangrijk stimuleringsprogramma is begonnen? Licht het antwoord toe.

Uit tabel 2 kan worden afgeleid dat er een verband bestaat tussen de ontwikkeling van de rente in Japan en die van de koers van de yen.

- 2p **21** ☐ Geef voor dat verband een verklaring voor de periode 1995-1998.

In een artikel in een dagblad werd gesteld dat de daling van het Japanse exportvolume in 1998 is veroorzaakt door de ontwikkeling van de koers van de yen ten opzichte van de dollar.

- 2p **22** ☐ Wordt deze stelling door tabel 2 ondersteund? Verklaar het antwoord.

In het artikel werd gesteld dat in 2000, vergeleken met 1998, de yen ten opzichte van de dollar met ruim 20% is geapprecieerd.

- 2p **23** ☐ Is deze stelling juist? Licht het antwoord toe met behulp van een berekening.

Opgave 7

Snelle markten

Op de micro-elektronicamarkt volgen de nieuwe versies van producten elkaar in razend snel tempo op. Vaak is een product nog maar net uit of een nieuwere versie met nog meer snelheid of nog meer mogelijkheden ligt al in de etalages. Op zo'n markt verkoopt Telefax BV faxapparaten. Telefax heeft een nieuw apparaat ontwikkeld en moet een beslissing nemen over de verkoopstrategie. Het management komt met twee alternatieve scenario's:

- scenario 1: verkoopprijs € 550 per stuk waarbij de totale constante kosten € 20 miljoen op jaarbasis bedragen
- scenario 2: verkoopprijs € 750 per stuk waarbij de totale constante kosten € 30 miljoen op jaarbasis bedragen

Verder is gegeven dat Telefax maximaal 100.000 van deze faxapparaten per jaar kan produceren en dat de variabele kosten proportioneel zijn.

De hogere totale constante kosten bij scenario 2 worden veroorzaakt door de hoger gestelde verkoopprijs.

- 2p **24** ☐ Geef daarvoor een verklaring.

Telefax wil het nieuwe apparaat zodanig produceren dat de break-evenafzet zo laag mogelijk wordt. Stel dat Telefax in dit verband streeft naar een break-evenafzet van 40.000 faxapparaten.

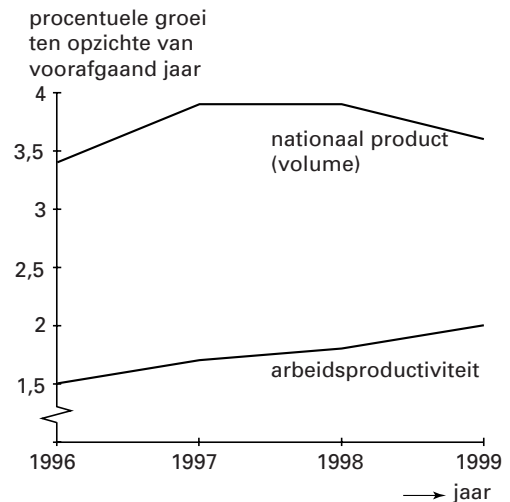
- 2p **25** ☐ Geef op basis van de verstrekte gegevens een verklaring voor het streven van Telefax naar een zo laag mogelijke break-evenafzet.
- 2p **26** ☐ Toon met behulp van een berekening aan dat scenario 2 in dit geval onhaalbaar is.
- 2p **27** ☐ Bereken hoe groot bij scenario 1 de variabele kosten per product mogen zijn bij de nagestreefde break-evenafzet.

Opgave 8

Inflatiespook dreigt

Het gaat erg goed met de Amerikaanse economie. Figuur 3 laat zien dat er sprake is van een sterke economische groei. Maar volgens sommige economen dreigt de Amerikaanse economie slachtoffer te worden van het eigen succes. Zo stelt Alan Greenspan, president van de Amerikaanse centrale bank, dat een aanhoudend snelle groei zal leiden tot een forse loonstijging. En die loonstijging kan volgens analisten leiden tot inflatie.

figuur 3



- 3p **28** ☐ Geef voor de stelling van Alan Greenspan een verklaring. Gebruik daarbij beide gegevens in figuur 3.

Een loonstijging zal alleen onder bepaalde voorwaarden leiden tot inflatie.

- 2p **29** ☐ Beschrijf twee voorwaarden waaraan moet zijn voldaan.

Inflatie zal de internationale concurrentiepositie van Amerika aantasten. Dat kan weer een extra impuls aan de inflatie geven doordat de Amerikaanse economie te maken krijgt met hogere prijzen van geïmporteerde producten.

- 3p **30** ☐ Beschrijf hoe de verslechtering van de internationale concurrentiepositie kan leiden tot de hogere prijzen van geïmporteerde producten.

Einde